

במשקל נגד
לפגעי החיים
נתנו לנו

התקווה
השינה

והצחוק...
(קנט)

תורה בכשרים

צ'ל"ן לפר הנחם

פסח חדש 23.4.86

8.0N (1404)

פנתח באיניצב

ברוך אייזנברג, הנחלאי בעל הפיאות והזקן החום, רך השיער, הוא אחד ה"פייטרים" הגדולים שבמוצב הקדמי, אך עיקר שדה-המערכה שלו — במטבח. כאן הוא עומד רוב שעות היום והערב, דרוך כקשת, אמיץ כלבאי, מוכן בכל עת להסתער על כל חייל המתקרב, שמא יניח מזלג חלבי ליד שלחת בשרית, או יפרוס, חס וחלילה, נקניק וגבינה באותו סכין. בכל רגע ורגע עינו פקוחה סביבותיו, והוא לא ייררע אף מפני סגן-משנה אמנון, מפקד המוצב, כאשר יתפסהו בעבירה, אף הקלה שבקלות, על אחת מתרי"ג מצוות הכשרות. "פה אני קובע!" — הוא צועק ללא-חתי, ועיניו הבוערות באש הקודש מכניעות גם את המפקד.

שחרחר, עבר בלי משים לעב-
רית צחה ומהוגנת, בניגוד תהו-
מי לכל ימות השנה, בהם מר-
בית ביטוייו העסיסיים אינם
ניתנים כלל לדפוס.

"אמן" מקרב-לב

סוף-סוף ישבו כולם ליד השולחן העמוס כל טוב; פמושי הגרות הדולקים וקערת הסדר-הצנועה במרכזו. כל אחד חבש כובע לראשו; נמוגה כוס ראשונה, ודוד פתח בברכת "בורא פרי הגפן". הכול ענו אחרי, פה אחד, "אמן" מקרב לב; הכול — משומרי מצוות למהדרין ועד לתברי קיבוצי ה- שומר הצעיר. מוותיק ומתיקי הקו, הסוראי אפרים ועד לאותו חייל אלמוני, אשר בדרבו ליעד אחר ירדה עליו החשיכה, ולא נותרה לו ברירה אלא ללון כאן ולהסב עמנו לסדר. עצוב היה נראה ומבוויש קמעו, ומ- חיצת הנורת בינו לבינינו כחור מה בצורה. אך עתה נסחף גם הוא אל תוך התבורה התוגנת, וחיוך ראשון ניצת בעיניו.

ונדמה היה כי כאן נתאספה משפחה חדשה, משפחת חיילים- ריעים, שצמחה והתלכדה במר- חבי חולות אלה מתוך אהות לוחמים צעירים ומתוך זכרונות קרב ודם של הונתיקים שבהם. בלי משים כבר הגענו לסי- פור יציאת מצרים. עורך הסדר מגביה את הקערה ומכריז ב- קולו הצברי הצח: הא לחמא עניא די אכלו אבהתנא בארעא דמצרים... ומייד לאחר מכן פוצחים כל הגרונות בעליצות ב, מה נשתנה הלילה הזה".

*

עבודת-הקודש של דוד ושל אייזנברג התנהלה בהתלהבות ו- בכונה עמוקה: ניכר בעמלם מן הגאווה של הטוראי שהיה לרמטכ"ל-לשעה, אך גם מן העיוות שב, עבד כי ימלוך. כל שעות היום והלילה לא נמו ולא ישנו שומרי הכשרות; כי פותיהם קיפצו על קודקדם, צי- ציות-ארבע-כנסותיהם התעופפו ברוח המידבר. אולם ביעילות ובתכליתיות הם לא התברכו ו- לבסוף, כאשר ערב הסדר כבר קרב ועדיין לא נראה סוף ל- הכנות — התערב אמנון הק- צין, ובכמה הוראות ברורות וקצובות שאין עירעור אחריהן, הסדיר את כל העניינים בכי טוב. על כל פנים, "למי הנסי- בות המקומיות". לב- סוף, באיחור קל בלבד, ציל- צל הגונג (בדמות תרמיל פגז ריק) וקרא לכל בני-המקום ל- התאסף לחג.

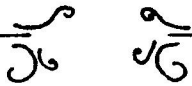
מה אומר ומה אדבר? מפה לבנה אמנם לא הגיעתנו, תל- בולשת החאקי המאובקת לא הי- תה חגיגת במיוחד, ולב כל

מאת יואל דרום

יצא וריחף למרחקים, לבית ו- לבני-הבית — אף עדי-פי-כן היתה רוממות החג שרויה על כל המסובין. בבתי-אחת מסקו ה, "קיסורים" המתמידים, והש- תחקו המריבות והקללות הקול- גיות, שהן מנגינת-לוואי נצחית לחיי-צוותא צפופים אלה של חבורת גברברים שכזאת. אפי- לו הלץ שבתבורה, סי 101 ה-

אך כל מרצו הלוחמי של אייזנברג לא היה עומד לו במשימה הגדולה של הכשרת המטבח לקראת הפסח, לולא שיגרה אלינו ההשגחה העליונה. באמצעות הרב גורן ועמיתיו — את דוד ירבוים, מסמי- נר המורים הדתי ברחובות, בתפקיד בטחוני ממדרגה רא- שונה: בטחון בקיום חג הפ- סח כהלכתו אף במוצב זה, הי- אוכן במה שקרוי, "הקו הרא-

האכן, מצא מין, את מינו: מרשים המקרים בהם ראה ה- קב"ה הצלחה כזאת במלאכתו בזיווג זיווגים. שעות מרובות עמלו שני החיילים. ביחד ניגבו ושטפו, ביחד שיפשו וקירצפו, כמוהם כטובות וכמסורות שב- מדף, כל כסא, כל ארון וכל ארגו עברו תהליך זה של ניקוי וסידור, ותוך יממה רבת-מעש עלה בידם למחות כליל עקבו- תיהם של הרגלי אכילה חייליים כמושכים, של משקאות שמוכים וירקות דרוסים. של כתמי ריבה דביקה ושל גקודות-זנבונים ש- חורות לרבבותיהם. במיבצע- אדירים הצליח צה"ל להכשיר כל מטבח וחדר-אוכל בכל ה- קווים ולהביא אספקת חג אף לעמדה הקדמונית ביותר שב- "גבול החם". כן נשלחו כלים חדשים ובנוסף לכך — שתי הגדות לכל חייל. שתי הגדות על שום מה? אחת ילאה ולא תחסר בה אפילו אות אחת מן הטכסט המסורתי; ואחת, "הג- דה לשעת חירום": מקוצרת ל, ערב סדר בחיפון", בהתאם לנסיבות של פטרול, של מאר- בים ולמקרה-של-קרב.

כל הגעגועים - הביתה
 רקי הקריאה ארוכים ומייג-
 עים, אף כי הקראים מת-
 חלפים ביניהם. שוב נודדת ה-
 מחשבה, והיא נמשכת ככוח
 מאגנטי לכיוון אחד: הביתה!
 „אין לך מושג, כמה שאני מת-
 געגע למול שלי ולשי הקטן“,
 לוחש לי אהרון, איש המי-
 לואים מקיבוץ רבדים. „הוא
 יהיה עוד מעט בן ארבעה חוד-
 שים“, הוא מוסיף בקול חולמני,
 „וזה גיל גפלא, אני אומר לך:
 כמעט בכל יום אני מגלה אצ-
 לו משהו חדש...“

מתמטית משלו כדי לחשב מנ-
 ייגן של מכות מצרים.
 סוד גלוי הוא במה הוגה ה-
 סמל אליעזר ברוק: ב-
 ביתה בבתים מחכה לו אהוב-
 תו, ובעוד שבועיים, בראש חו-
 דש אייר, הוא ישא אותה לא-
 עה. את מקודשת לי, יאמר
 לה - ויחזור לגדונו עד לסיום
 שנות שירותו. אולם צרה צרור-
 רה היא המכרסמת בלבו: עד
 היום לא קיבל את האישור
 לחופשת החתונה, ומה יעשה
 אם הפס לא יגיע בזמן?

קרבת לקיצה, בנחת וללא הפי-
 רעות, מלבד צלצולי טלפון-
 השדה, בו מתעניינים בשלומנו
 מפקדים למיניהם ושולחים אי-
 חולי חג שמת. בכל חצי שעה
 מתחלפות משמרות השומרים
 התורנים - אלה קמים ויוצאים
 אל הקור ואלה חוזרים, תוססים
 את המקומות שהתפנו, ומצי-
 טרפים שוב אל חוג החוגגים.
 מקהלה רמה ומחוספסת-קולות
 של „אחד מי יודע, אחד אני
 יודע“ ממלאת חלל המדבר מס-
 ביב, ובחד גדיא“ עליו תם
 סדר הפסח כהלכתו. ברקו מ-
 רביבים ושאל הקיבוצניקים נו-
 כרים בחיבה בריקוד הילדים
 בבית. המשווה מימד נוסף לי-
 אותו, חד גדיא“ עתיקי-ימין -
 בשיר, בתנועה, בצבעוניות וב-
 מסכות החביבות.

*** לקראת יום-שיגרה**

חבריה קמים ממקומם ומי-
 תירים חגורותיהם, והכלים
 נשארים מיותמים, בצפיית לילה
 ארוך לתורן המטבח של יום
 המחרת. הכל מתמתחים, פונים
 אל הבונקרים ועולים על מש-
 כבם, שבעים, עיפים, מרוצים.
 תם ונשלם ערב החג - ומחר
 מחכה שוב יום רגיל, יום
 שיגרה של מילוי תפקידים מ-
 רובים של גבול, של מוצב, של
 עמדת צה"ל קדמית השומרת
 על בטחון העורף הרחוק-כלי-
 נר.

„שפוך חמתך על הגויים“ רוי-
 עם קול הקורא במדבר, והסמל
 אליעזר, בהודמנות זו, שופך
 חמתו הבושרת גם על קצתם
 של בני ישראל, אלה היושבים
 להם במיפקדה ומתעלמים מן
 החתן אשר נפשו יוצאת אל
 כלתו.

געפילטע פיש

אויה לשבת מיוחד היא
 סעודת החג, המכילה אפילו
 געפילטע פיש, חם או קר, לפי
 בחירתך לזימי, שהתנדב
 להיות טבח החג, וזכה למח-
 מאות הערב, והוא מגיש מאכ-
 ליו ביראת כבוד, כאותו מלצר
 ישיש אשר שימש את צירי
 הקונגרס הציוני הראשון.
 קריאת ההגדה נמשכת ומת-

והיא שעמדה...“ מזדמר ב-
 קול, השירה קוטעת את ההיר-
 הורים הנוגים-מתוקים, אך מייד
 אנו חוזרים ושוקעים בפרקי
 פירוש ודרש מסובכים וקשים-
 להבנה. שלמה זגה שוקע
 בתרומת-חלום על בית משפחתו
 שבשפת ימה של עכו - לאח
 הצעיר אשר בא הביתה לחג
 המיוחד בירושלים, על אחותו
 העומדת להתחתן בל"ג בעומר
 וכמובן לאבא ואמא. אמא אי-
 נה מראה את דאגותיה, אצלי
 הוא אבא הדואג תמיד: מה
 שלומך, בן ז מדוע אינך כותב
 הביתה, בן ז?
 ובינתיים מנסים עורכי השדר
 להסביר לנו את פלפולי רבי
 יוסי ורבי אליעזר ורבי עקיבא,
 אשר כל אחד מהם פיתח שיטה

נכתב על גדות תעלת סואץ
 בעיצומה של מלחמת ההתשה,

פסח תשכ"ח - 1968

לאנשים כה לחי
ומאל-כונג
במלאת לך

70

23.4.66

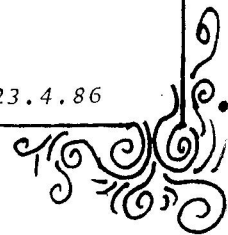
מוצעדו של הקיבוץ...

חג הפסח הוא חג האביב, מראה הניצנים, קול התור
והטל הבא בשלום.

חג הפסח הוא גם חג החרות, והדברים ידועים. החרות
אינה עניין להגשמה חד פעמית, (לפחות עד בוא המשיח) "כל
דור ודור צריך לראות עצמו כאילו הוא יצא ממצרים". לחרות
יש גם פנים רבות בנוסף לזו של שחרור העבדים מהפרעונים.

בהזדמנות זו (הנ"ל) חשבתי לנכון לחרוג קצת מהקונבנציה (כמו;
נשק לא-קונבנציונלי) ומהקונספציה (ראה מלחמת יום כיפור)
העלונית המקובלת ולשלב בעלון מאמר "שמן" וצריך להגיד גם
כבד! אבל טוב, באמת טוב!! של משה'לה שנהר-קבוץ לוחמי
הגיטאות. המאמר נכתב לקראת וועידת התק"מ לפני כחצי שנה והוא
דן בשאלת חרותו של האדם בקיבוץ במישור הפסיכולוגי/סוציולוגי.

שווה לקרוא, אני בטוח! כדאי גם לחשוב ואולי אפילו לעשות
משהו מתי שהוא.

מוצעדו של הקיבוץ...

חג הפסח הוא חג האביב, מראה הניצנים, קול התור
והטל הבא בשלום.

חג הפסח הוא גם חג החרות, והדברים ידועים. החרות
אינה עניין להגשמה חד פעמית, (לפחות עד בוא המשיח) "כל
דור ודור צריך לראות עצמו כאילו הוא יצא ממצרים". לחרות
יש גם פנים רבות בנוסף לזו של שחרור העבדים מהפרעונים.

בהזדמנות זו (הנ"ל) חשבתי לנכוך לחרוג קצת מהקונבנציה (כמו;
נשק לא-קונבנציונלי) ומהקונספציה (ראה מלחמת יום כיפור)
העלונית המקובלת ולשלב בעלון מאמר "שמן" וצריך להגיד גם
כבד! אבל טוב, באמת טוב!! של משה'לה שנה חנר-קבוץ לוחמי
הגיטאות. המאמר נכתב לקראת וועידת התק"מ לפני כחצי שנה והוא
דן בשאלת חרותו של האדם בקיבוץ במישור הפסיכולוגי/סוציולוגי.

שווה לקרוא, אני בטוח! כדאי גם לחשוב ואולי אפילו לעשות
משהו מתי שהוא.

א. היתה לקיבוץ יומרה גדולה להביא למעורבות מקסימלית של כל חבריו בכל מערכות החיים מתוך מוטיבציה ואחריות פנימית. בפועל כל מי שלא יעצום את עיניו יבחין בתופעה. שיותר ויותר חברי קיבוץ מוצאים עצמם מחוץ למעגל ההכרעות הקיבוציות. איני נוקב עדיין בסיבת הדבר, ואיני קובע אשמים, רק אציין פער הולך וגדל בין השאיפה ובין חווית החבר מן השורה, שאין הוא שותף לקביעת דרכו של הקיבוץ.

ב. הקיבוץ נוסד על ברכי שליחות תנועתית. הקיבוץ נשא בגאווה את רעיון השליחות הלאומית ואת היותו אוואנגארד ציוני-סוציאליסטי. האם החבר הממוצע חש היום שהינו נושא שליחות? נראה לי שלא. חוזרות ונשנות הטענות על הסתגרות הקיבוץ בדלת אמותיו. חוויתו של הקיבוצניק היא שאין הוא נתון בתוך מאבקי היסוד במדינת-ישראל. אני מציע שנודה בכך וננסה להבין מדוע זה קורה, למרות ובניגוד למניפסט.

ג. היתה לקיבוץ היומרה הנהדרת לשחרר את חבריו ממאבק הקיום הפרוע השורר בחברה הקפיטליסטית. לא עוד מלחמת גוג ומגוג. ניצור אדם, אמרנו, משוחרר מן הפחד ומהמחסור ועל-כן פנוי לבניה וליצירה. רצינו בטיפוס משוחרר, עצמאי, העומס על שכמו יצירה תרבותית וחברתית. ושוב, כוונה לחוד ומצב קיומי לחוד. אטען שחבר הקיבוץ, בהכללה, שרוי בנוחות אך אין-הוא חש בבטחון קיומי, ובוודאי שאינו חש בחרות ליצור ולפעול. הפרט בקיבוץ תלוי לשם סיפוק צרכיו האישיים בכלל, תלות כמעט מוחלטת. אין הפרט בקיבוץ חווה אוטונומיה ואין הוא חש, שהוא משוחרר לפעול במלוא יכולתו וכישוריו. לנקודה מהותית זו נשוב ונזדקק בהמשך. בינתיים, בטרם אני מוסיף לה ביסוס, אסתפק ואומר, שזו תחושת שלי.

יכולים אנו לבנות מבנה שלם של הסברים שכלתניים לפער הגדול בין מצבו הקיומי של האדם בקיבוץ ובין המניפסט הקיבוצי, אך נראה ששוב אין בכך די. לא חולשה מקרית היא. איני יכול להשתחרר מן התחושה וההכרה, שהקיבוץ מצוי במילכוד הנעוץ בעצם חוויתו החברתית. משהו במבנה החברה ובהנחות היסוד שלה יוצר מטען חוויתי הסוחף את חברי הקיבוץ הרחק מפסגת ההר הנכספת. ישנו כח הגדול פי כמה מכל הכוונות הטובות עליהן הצהיר הקיבוץ. כיום כולנו יודעים, שאנו מונעים בפעילותנו לא רק עפ"י מה שאנו מצהירים שיש ברצוננו לעשות, אלא הרבה מאד ע"י דברים שאיננו מודעים להם. זרמי מעמקים משחקים בנו את משחקם. מאז ימיו של פרויד שוב איננו יכולים להתכחש להם. גם הקיבוץ חייב לנסות ולעמוד על רבדי הרגש והחוויה שבבסיס חוויתו החברתית. שום נאום נלהב לא יוכל לכסות עוד על צדדים אלו בחיי החברה הקיבוצית. על הקיבוץ לנסות להבין את עצמו ולהעמיק את מודעותו העצמית. עלינו לחדול מלבחון את הקיבוץ מצידו המואר בלבד. מעניינת תהיה, למשל, מפת התיסכולים הקיבוציים. היכן הם, נשאל את עצמנו, מוקדי התיסכול בקיבוץ? להבנת הקיבוץ תוכל לתרום גם מפה של תחושות הצמיחה והרווחה. אני מציע שהקיבוץ יבחן לא רק בעין ציבורית, אלא גם דרך עולמו החוויתי של היחיד. שם, לדעתי, נעוץ המפתח להבנת התהליכים המתרחשים בחצרו של הקיבוץ. המניפסט שוב אינו מכסה את ערוותו של הקיבוץ. דרושים לנו משקפיים אחרים.

מדעי החברה מנסים להתמודד עם הבנת ההתנהגות האנושית בדרכים שונות. נוצרו דגמים שונים בפסיכולוגיה המסבירים את הצד הנפשי של ההתנהגות, המפורסם ביותר הינו הדגם הקלאסי של פרויד, המחלק את האישיות לשלושה חלקים: "אני עליון", "אני", ו"סתמי". דגם מאוחר יותר של ברן והאריס² עושה חלוקה מקבילה ל: "הורה", "בוגר", "ילד" בהתאמה³. שני הדגמים משלימים זה את זה⁴, ואנסה לעשות שימוש בשניהם, בהתאם לצרכי בכל מקרה.

אני עליון --- הורה
 אני --- בוגר
 סתמי --- ילד

מה מסמל כל אחד מחלקי הנפש הנ"ל?

"הילד" או "הסתמי" - מייצגים את כוחות הרציה, התשוקה, הכמיהה לגדול, לצבור כח יעוצמה. זהו תחום אפל, שלעולם ירצה בעוד, ובו תלויה החיוניות האנושית, היצרים היצירתיות.

"ההורה" או "האני העליון" - מייצג את הציוויים החברתיים, את ערכי המוסר, את הטאבו החברתי למינהו. הוא המספק דגם עליון לחיקוי - "אני אידיאלי", והוא השופט העליון החורץ דינו של כל מעשה.

"הבוגר" או "האני" - מייצג את נקודת המפגש של שני התחומים הנ"ל. הוא מייצג את שיקול הדעת, את העצמאות והאוטונומיה הבוגרת. דחפי הסתמי הפוגשים בציווי האני העליון הם שיוצרים את האני הפועל.

חלוקה זו הינה סכמטית ומטרתה לעזור לנו להבין את ההתנהגות האנושית. נאמר על אדם שהוא בוגר אם כל חלקי נפשו פועלים בהתאמה. הבוגר יכול באמצעות שיקול דעתו לפשר בין תביעות הילד, שהינן אין-סופיות במהותן, ובין אמירות ההורה המוסרי. על אדם כזה ניתן לסמוך שיכלכל את מעשיו בתבונה. אדם בוגר הינו אדם העושה שימוש בכל חלקי נפשו, ברגשותיו ותחושותיו מכאן, ובשכלו ומצפונו מכאן. זהו אדם אוטונומי היודע את דרכו בעולם, ואינו נזקק להורות חיצונית.

מהו אס-כך אדם אוטונומי? לא אכנס לדקויות פסיכולוגיות ואצייר רק שני טיפוסים מנוגדים:
א. טיפוס ילדי - בשם זה נכנה אדם שאינו יודע או שאינו יכול להפעיל, מסיבות שונות, מערכת הורית המרסנת את תביעות הילד שבקברו. במצב של העדר "הורה" אין מה שירסן את הילד הזועק תמיד לעוד. טיפוס כזה נעדר חוש-מידה ויכולת שיפוט-עצמי, ועל-כן אין הוא נושא באחריות למעשיו. הוא זקוק תמיד להגנה ובשבילו צריך להחליט מה "טוב" ומה "רע". על-כן אין הוא עומד ברשות עצמו.

ב. טיפוס הורי - בשם זה נכנה אדם אשר משום מה חל ניתוק בינו ובין "הילד" שבקברו. הסיבות לכך יכולות להיות רבות וקצרה ידי מלפרטן. מה יאפיין את אותו האדם? טיפוס הורי הינו מוסרי באופן כפייתי. החיוניות והיצירתיות שלו באים לידי ביטוי ברמה נמוכה, משום שבכור ההיתוך של "האני" בטלים הם אל מול ציווי ההורה הבוטים. טיפוס הורי הינו טיפוס חברתי מאד, צדקני מאד. אל ביטויים של ילדיות יסתכל במורת-רוח. לגביו הם מהווים איום.

אין-בכוונתי לומר, שכל אדם נתון בהכרח באחד מן הטיפוסים הנ"ל. יתכן שהתנהגותו תשתנה מ"ילדות" ל"הורות", ולהיפך. ברצוני לנסות ולהראות שהחברה הקיבוצית באופן מהותי לדרך פעולתה מפתחת ומעודדת אצל בניה דפוסי. התנהגות הוריים מצד אחד וילדיים מצד שני, ואינה מעודדת, אלא מדכאת התנהגות בוגרת ואוטונומית.⁵

היכן מצויים חלקי "הילד" ו"ההורה" בחברה הקיבוצית והיכן הוא מקומה של הבגרות? החברה הקיבוצית הינה כלפי חוץ "אישיות", שכולם מצפים ממנה להתנהגות בוגרת ואחריות למעשה. ניקח לדוגמא את תחום הכלכלה בקיבוץ צעיר: לאחר שלב מסוים של התבססות כלכלית, מצפים הגורמים המיישבים שהרך הנולד, דהיינו הקיבוץ החדש, יעמוד על רגליו ויכלכל את כלכלתו בלא סיוע מבחוץ. באם יחיה הקיבוץ ברמת-חיים הנמצאת מעבר למשאביו הכספיים ובלא שיקול-דעת, יקום מי שיקום ויתבע אותו לסדר. הדבר נכון בתחום הכלכלה,

ואמור להיות כך גם בתחומים אחרים של חיי הקיבוץ.

אך בעוד היחידה הקיבוצית נראית לעינינו בוגרת כלפי חוץ, עלינו לשאול מה מתרחש בתוך המערכת הקיבוצית פנימה? עלינו לחפש את אותם כוחות ילדיים והוריים המזינים את "הבוגר" הקיבוצי בנתונים השונים, כדי שיוכל לקבל החלטות. את הכוחות הללו משחקים חברי הקיבוץ. לעינינו מתגלה תופעה מדהימה: **רוב חברי הקיבוץ משחקים הן את ה"הורה" והן את ה"ילד", כל אחד כלפי השני, אך לרוב אינם מגיעים לעימות "הורה" – "ילד" בתוך אישיותם שלהם.**

אנסה להבהיר את דברי: מהם מוקדי ההכרעה הקיבוציים? נאמר – הוועדות למיניהן, לכל שטחי החיים. בקיבוץ מונו גופים נבחרים האמורים להכריע ולהנהיג את אורחות חייו של הציבור ושל הפרט. בוועדות אלו משתתפים חברים רבים. לכאורה נתון הקיבוץ ביד רצון חבריו. הם בעלי הבית ועל פיהם יישק דבר. אך כאן נעוץ המילכוד הבסיסי. אותו החבר, אשר הכריע, לדוגמא, בוועדת השכלה על יציאתו של אלמוני ללימודים בשנה מסויימת ועל דחיית פנייתו של פלמוני, כאשר הוא עצמו זקוק למשהו מהקיבוץ, דוגמת יציאה לחו"ל, אישור ללימודים, בעיות דיור, תקציב וכי', הוא נתון להחלטתם של חבריו, אלמוני ופלמוני. כל החברים מהווים את המימסד לכל אותם החברים עצמם. לכל חבר הזכות התיאורטית להיות בתפקיד הורי בתחום כלשהו כלפי כל שאר החברים, וכל חבר נתון בידם של מאות "הורים" אחרים. את מצפוננו ושיקול דעתנו מפעיל חבר הקיבוץ כלפי "הילד" של כל שאר החברים.

מלבד "ילד" אחד... זה של עצמו. אין הוא אוטונומי לעשות זאת במישרין.

מה שמוגדר בחברה החיצונית לקיבוץ⁶ כהתנהגות בוגרת, נמנע מן החבר בקיבוץ בצמתים מאד מכריעים של חייו. החבר אינו יכול לשקול ולבחון את רצונותיו וצרכיו הסוביקטיביים אל מול מגוון של אלטרנטיבות ואילוצים. ילד, שאינו בר אחריות, מבקש מאביו שיקנה לו צעצוע מסוים, האב שוקל בדעתו ומחליט באם יש לו אפשרות כלכלית לעמוד במחיר סיפוק בקשתו של ילדו. ילד בוגר יותר מקבל כבר דמייכיים שבועיים ומחליט בעצמו באם לקנות גלידה או מסטיק, ללכת לקולנוע או לחסוך את מעותיו בקופת-חסכון. קיבוצניק, כאשר ירצה לנסוע לטיול בחו"ל, יפנה אל ההורה התורן, היא ועדת חו"ל, וירצה את בקשתו. זו תצטרך לשקול האם התקציב מאפשר את נסיעתו של החבר פלוני בנוסף לאלמוני שכבר נסע. הקיבוצניק לא יוכל לשקול בעצמו האם תקציבו יוצא על טיול, רכישת טלוויזיה או מימון לימודים⁷.

תאמרו, זהו מחיר החיים בקיבוץ – כך הוא בנוי וזהו זה. ברצוני להראות שדפוס זה מחיר גבוה יותר מן הנראה במבט ראשון. יש לו מחיר המתבטא באופיו של בן-הקיבוץ, בטיפוס האנושי שנוצר בקיבוץ. יש לו מחיר כבד במטען החווייתי שצובר הפרט בקיבוץ. זהו אותו מטען של דחפי יצירה ואנרגיית-חיים שלא מצאו דרך ביטוי לגיטימי והוא מסיט את הקיבוץ הרחק מן המקום אליו הוא שואף להגיע.

נשוב אל תהליך ההתבגרות של הפרט. ברגיל עובר הילד במהלך שנות ילדותו תהליך אינטנסיבי של חיברות. כוחות החיים הבסיסיים עוברים תהליך של עיצוב והגבלה. הורי הילד ומחנכיו מטביעים בו את חותמם ומלמדים אותו את דפוסי ההתנהגות המקובלים בחברה, חית-הבר הופכת במהלך גידולה לחיה מבויתת בת-תרבות. בשלב מסוים משתחרר הנער מכן השיגור ויוצא לחיים, כאשר הוא מצוייד בכלי ניווט עצמאיים המאפשרים לו לנהוג בדחפיו ורצונותיו בלא להתרסק.

מה קורה לתהליך התבגרותו של בן-הקיבוץ?

לו יש אינפלציה בהורים. הקיבוץ עצמו הינו מהות הורית רבת-ציוויים ואמירות "מוסריות".

הקיבוץ משדר בלא הרף קוד "מוסרי" על פיו נקבע מי "בסדר" ומי "לא בסדר". מ"הורות" רבת-ראשים זו כמעט ובלתי אפשרי להנתק. נקרא להורות זו "דעת-הקהל", "מרות החברה", "החלטת האסיפה", בכל מקרה לפנינו מצפן חיצוני שאינו מוכן לתת אמון מלא בכוחו של הבוגר הקיבוצי להחליט לאן לפנות ומה לעשות. נפנה את תשומת-לבנו למשקל הנכבד שיש לדעת-הקהל בקיבוץ ולדיאלוג המתמיד שמנהל איתה החברה בכלל ובן-הקיבוץ בפרט. זוהי יישות הורית הצרובה עמוק, בבשרו של בן-הקיבוץ, ומהווה עבורו מצפון קולקטיבי, הורים קולקטיביים, משטרה קולקטיבית. המצפון המופעל כנגד כל ניצן של התחיות ויצירתיות שאינם עולים בקנה אחד עם הנורמות המקובלות. (נעלינו להבין שלהפעלתו של מצפון חיצוני רבי-כוח, ישנה השפעה הרסנית על התפתחותו של מצפון פנימי ושל בקורת עצמית מופנמת).

תאמרו, שאין זה כך? בוודאי ינתנו לעובדה הבאה הסברים רבים, אך תסכימו איתי, ששום קיבוץ לא יעלה בדעתו, שפלוני יחליט בעצמו מתי לנסוע לחו"ל או לצאת ללימודים למשל! התקציב מוגבל, כח-האדם מוגבל, רמת-החיים מוגבלת וההחלטה הסופית, בעניינים שמחוץ לתקציב האישי המוגבל, לא תינתן לעולם בידי הפרט בלבד. נקרא לזה "התחשבות הדדית", או "אחריות ציבורית" – בכל מקרה כפוף רצון הפרט להכרעת דינה של יישות ציבורית חיצונית לו. באם לא יעשה זאת, יהווה פורץ גדר וישא בתווית של "לא בסדר", אשר מטען כבד של תחושת-אשם בצידה.

יותר מכך, ברצוני לטעון, שהקיבוץ במודע, או שלא במודע עושה שימוש די נרחב ברגשות האשם של חבריו, כדי להניעם לפעול בהתאם לצרכי הכלל. רק דוגמא אחת אתן: מהו הרווח, שמשיגים אלו המפרסמים ברבים את רשימת השמות של אלו שלא יצאו לגיוס לפרדס? תחושת האשמה ואי הנעימות של המוקעים קבל עם ועדה היא שתניעם, כך מקווים בעלי זכות הפרסום, שלא לחזור שנית על חטאם הקיבוצי.

חבר-הקיבוץ, המתאים עצמו לדינמיקה הפנימית של הקיבוץ, מונע ע"י מרות הורית העושה שימוש תדיר בכח לא-מוגדר כ"מצפון"; "אחריות", ומילים "מפוצצות" אחרות. הצד השני של מצפון חיצוני כזה הינו תמיד רגשות-אשם ותחושה של אני "לא בסדר". בחבר הקיבוץ "הטוב" יש משהו ממהות הקדוש. כדי לעמוד בנטל האחריות המונח על כתפיו, הוא מתגייס, מוותר, מקריב מעצמו למען "הכללי", "הקיבוץ", "התנועה". מימד של קורבניות קשור לדרך חיים זו. ע"י הקורבן האישי מגיע האדם לתחושה של מירוק עונו ולהרגשה הנעימה כל-כך של "אני בסדר".

מהו המחיר שמשלמת חברה של קדושי מעט אלו? בחברה הקיבוצית מצטבר מטען של יחס שלילי כלפי כוחות הדחף הילדיים של חבריה. מן הצד השני הולך ומצטבר מטען של אנרגיה אנושית, ילדית במהותה, אשר דוכא והודחק והועלה קורבן על מזבח הכלל הקיבוצי. התנגשות בין שני המטענים הללו היתה תמיד הרת אסון במהלך ההיסטוריה האנושית.⁹

אנסה להמחיש את הטענה הנ"ל על הניגוד בין שני הכוחות באמצעות דגם הלקוח מהפיזיקה. שני כוחות יסוד קטביים פועלים בעולם הפיזיקלי: האחד הינו כח הכינוס והשני הינו כח הפיזור. **כח הכינוס** – מגיע אל מיצויו בתופעה האסטרונומית המוכרת לנו באופן חדש יחסית – "החור השחור". זהו מצב בו כל החומר מתכנס לנקודה אחת אדירת מסה, השואבת לתוכה כל שבירי מסה או אנרגיה הנמצאים בסביבה. על-כן אנו תופסים את החור השחור ע"י העדר קרינה כלשהי מנקודה מסוימת בחלל.

כח הפיזור – מוכר לנו באמצעות התהליך ששמו **אנטרופיה**. באם נפזר גרגרי אבקה ע"פ המים, יחלו הגרגרים להתפזר לכל כיוון באופן אקראי, כל גרגיר וגורלו שלו, מונע ע"י כוחותיו

שלו ושל התווך בו הוא נע. באם לא יתקל הגרגיר בחוף או בחור השחור, תמשך אולי תנועתו עד איך-סוף.

הכוחות הילדיים של האדם הינם כוחות אנטרופיים במהותם, הדוחפים אותו אלי צמיחה אינסופית. אל האנטרופיה קשורים בדרך-כלל חווית הגדילה והמימוש העצמי הייחודי של הפרט. מן הצד השני קשורה באנטרופיה, ללא התר, חווית הבדידות האנושית. האינסוף, כרוך תמיד באימה הנוראה של הבדידות.

החברה הקיבוצית הינה חברה המסומלת ע"י המעגל הסגור. היא המייצגת את כוחות הכינוס ולא פעם היא מתוארת כמו חור שחור, שאינו מקרין על סביבתו וכולו שקוע בתוך עצמו. בחברה הקיבוצית אדירת המסה מגויס כל שבריר אנרגיה לחיזוקו של המבנה הפנימי ולמאבק מתמיד בכוחות האנטרופיה המאיימים. זו חברה שתמיד יהיה בה מחסור בנושאי תפקידים חברתיים וכלכליים. וכל תוספת של כח-אדם, אם על-ידי גידול פנימי ואם על-ידי קליטה מבחוץ, תיבלע בתוכה בלא הכר. המחסור בכח-אדם איננו עניין זמני, אלא תופעה מהותית לחברת מעגל הרוצה להיות אוטארקית באיזו כל הפונקציות החברתיות והכלכליות שלה. חברה אוטארקית הינה חברה המספקת את כל צרכיה בעצמה. חברה סגורה וקטנה יחסית, הרוצה להוציא מקרבה את כל בעלי התפקידים, משקיעה המון אנרגיה בתכנון חברתי - הרבה מעבר לנדרש בחברה פתוחה. ברוטאציה הפנימית בחברה כזו כרוכים בזבוז של כישורים אישיים וחוסר יעילות מקצועית. בחברה כזו תתפתח עוינות כלפי כוחות הפיזור. התואר המוענק לאדם - "הוא עושה מה שהוא רוצה", הינו בדרך-כלל ביטוי לגנאי ולא לשבח ובא בניגוד לטיפוס העושה את מה שהחברה זקוקה לו ורוצה שייעשה. בחברה המדגישה את כוחות הכינוס כרוכים תחושות מסוג מסוים. מן הצד האחד תחושת בטחון וודאות חברתית. "יחד" חם ותומך הנותן לאדם מפלט מחווית בדידותו הקיומית. מן הצד השני, תחושות של החמצה אישית, טישטוש הזהות העצמית, דיכוי היצירתיות והצמיחה האנושית.

נסכם את הדגם של כוחות האנטרופיה והחור השחור ונאמר: שני אלו הינם ביטויים קיצוניים לכוחות הפועלים בחברה האנושית. בחברה הקיבוצית מעצם מהותה ישנו דגש-יתר על כוחות הכינוס, וניסיון למתן ככל האפשר את כוחות האנטרופיה. זאת חברה שבאופן מהותי תיצור אצל הפרטים המרכיבים אותה שתי חוויות-יסוד: תחושת חרדה מתמדת לגורל החברה, שמא לא נוכל לקיים מחר את היחד הקיבוצי, ותחושת תיסכול והחמצה אישית של כל אחד מהפרטים. זו חברה שערך "המימוש-העצמי" יוקע בה כהתפרקות מערכי-מוסר ומחויבות חברתית וכל צעד לקראת הפרט יחוה ע"י הציבור כנסיגה, הכרחית אמנם בנסיבות החדשות, אך קשורה בחווייה של התנוונות חברתית.

מה קורה לפרט בחברה זו?
כוחות האנטרופיה הילדיים, למרות תהליך המיתון והעידון האינטנסיביים בו הם נתונים, ממשיכים לדרוש את ביטויים. שני אפיקי יסוד נמצאו להם: האחד הינו רשות הפרט ההופכת יותר ויותר למקדש מעט. באם נתבונן במפה המתארת את המקומות בהם מושקעים הזמן הפנוי, המרץ והיצירתיות של חברי הקיבוץ, נגלה שהבית הפרטי על כל מה שנכלל בו הינו המוקד העיקרי להשקעת אנרגיה זו. לפני שאנו שופטים התפתחות זו ומחווים עליה את כותרת הגנאי "חומרנות", עלינו לקבלה כביטוי לחיוניות האנושית. חברי הקיבוץ מוכרחים היו לשמור לעצמם מרחבי ביטוי אישי ואלו נמצאו בתחומי הפרט. בחיי הציבור כמעט ואין מרחבים הפנויים לביטוי אישי ויוזמה פרטית. אחת התופעות הנובעות מכך היא שאין בקיבוץ תופעות של וולונטריזם. הכל יזום וממונה מטעם המימסד.

האפיק השני בו מושקעת האנרגיה האנושית הינו הפיכתה לאנרגיה הורית. שכבה מסוימת בציבור הקיבוצי מוצאת את ביטויה האישי בכך, שהיא מכוונת את הביטוי האישי של כל השאר. זהו אפיק לגיטימי מבחינה קיבוצית, שכל ההולך בו זוכה לתחושות של כוח ושל עשייה קיבוצית חשובה. לפנינו גילגולו של "הילד" החסום ב"הורה" החוסם ומכוון "ילדים" אחרים.

מבכים אנו את מימד הניכור המתפתח בחיינו ומאיים לפרור את הרקמה הקיבוצית. אנו אומרים בצער, ששוב אין החבר מתעניין בנעשה בקיבוץ, אלא רק במה שמתהווה ומתרחש בדלת אמותיו. אולם עלינו להכיר בכך, שבין חסימת "הילד" ובין תחושה של ניכור קיים יחס של סיבה ומסובב. מפת הניכור הקיבוצי הינה הניגוד המשלים למפת היצירתיות הקיבוצית. מתוך חוויתי האישית אני מתיימר לטעון שאדם מזדהה עם הדבר בו הוא יכול לשקע משהו מכוחות היצירה האישיים שלו. איני יכול להזדהות עם גוף חברתי בו הדתפים הכי-בסיסיים שלי אינם לגיטימיים, אלא לכל היותר נסבלים: על-כן אטען ואומר שחיי הקיבוץ במהותם כרוך בהם מימד של ניכור. צופה אני שכל קיבוץ חדש שיקום היום יפתח, למרות לקחי העבר, מימד של ניכור בין חבריו ובין הכלל בעתיד.

חוויה זו של ניכור עבור בן-הקיבוץ הינה בסיסית הרבה יותר. כאן מוצאים אנו לא רק ניכור מהחברה הקיבוצית, אלא אף ניכור של הבן אל עצמו, וטישטוש חמור של הזהות האישית של הבן. מן הבן נמנעת האפשרות להגיע לעימות פנימי מלא בין דחפי הסתמי ובין ציווייו של האני העליון. הסתמי נמצא תמיד בצילו של האני העליון, חיצוני רב-כח, ודחפיו זוכים ל"טיפול" הולם כדי שלא יבואו לידי ביטוי. עימות זה הוא לזו נשמתו של כל בן אנוש. מערכת החינוך הקיבוצית, במין הבנה פנימית של מה שנדרש ממרכיבי חברה אנטי-אנטרופית, דאגה להכניס מימד של ניכור מדחפי "הילד" אצל החניך כבר בשלבים מוקדמים של חייו. בשם ערכים של שוויון ושותפות התייחסה מערכת החינוך המשותף בחוסר אהדה לביטויים של חריגות אישיות. כבר בשפתנו ישנו ביטוי לכך: "המיוחד" הפך ל"חריג" ולא לנורמה. הדחקה המיוחדות האישית הינה לבוש נוסף לתהליך בו מוטבע באדם המסר, ש"הילד" הזועק בקרבו אינו לגיטימי. לא מקרה הוא, שהתקבל טיפוס¹ שצבעי נפשו דהויים, "שביטוי מחוספס והוא בעל קושי בהתקשרות אינטימית ובביטוי אינטימי. התופעות של חיפוש הזהות האישית, של ליקוט חוויות השיא בהרי האנדים או בישיבות החזרה בתשובה, הינן כולן ביטוי לתחושת המצוקה הקיומית המלווה את "פליטי" החינוך המשותף. טוען אני שיש בו, בבן-הקיבוץ, רדידות רגשית עד כדי נכות נפשית. יצרנו את תרבות "המעגל", את זמר המקהלה, אך את היוצר הבודד, את הסולן, את ההוגה מחדש, את המורד במוסכמות, דאגנו לדכא ברוב עדינות. בכפפות של משי ובאהבה מרובה דואגת החברה הקיבוצית לכך שבניה לא ינתקו את חבל הטבור הקיבוצי ולא יהפכו לעצמאיים יותר מדי. הקיבוץ אינו מעונין, לא במוצהר אלא בהתנהגותו, בכך שבניו יוולדו עד הסוף, שנת החופש וכל שיטות ההסדר לנסיעה לחו"ל הינם חלק מהאמצעים המאריכים את שלב הילדות עד לבלי קץ. עם השתנות העיתים גדלו תביעות הילדים ותחום הבית הוגדל. כעת הוא כולל שלושה חודשים בחו"ל ושלוש שנים באוניברסיטה. אולם היחס הבסיסי של הקיבוץ אל הבן המשלים את תהליך התבגרותו ורוצה להיוולד אל אויר העולם לא השתנה. ועדת צעירים תמשיך ללטף אותו שנים רבות. אחר-כך יעבור אל תחום הורותה של ועדת חברים. באם יחפוץ לצאת מהקיבוץ, "לעזוב" בשפתנו, יקבל את המסר שמעשהו אינו "ערכי" מחד ואינו כדאי מאידך. שם בחוץ, יאמר לו, רק וקר.

בתהליך התבגרות טבעית עובר הנער שלב של מרד וניתוק מהוריו והופך לבוגר. אדם "בוגר" נותן לגיטימציה לדחפי "הילד" שבו. אין כוונתי לאמר שאין הוא מפעיל עליהם שבת של ביקורת. כבר אמרתי ששיקולי מוסר ואחריות לסביבה הם חלק מבגרותו של אדם, אם הם מועמדים בפרופורציה מתאימה. ישנו הבדל מהותי בין מגבלות כלכליות או חברתיות כפי ששוקל אותם אדם אוטונומי, ובין אותן המגבלות המושמעות מפיו של גורם הורי. כאשר אלו מושמעות מפיו של הורה, נוסף עליהן מימד רגשי רב-עוצמה המתורגם אחר-כך למשמעות ערכית. כאשר הסתפקות במועט הינה חלק מהתמודדות עם מסגרת תקציב, לא מוקנית למסגרת התקציב משמעות ערכית. מסגרת התקציב הנתונה נתפסת כאילוץ ולא כערך, חיים במסגרת התקציב ולא על "שנור" הם הערך המכוון. כאשר הסתפקות במועט הינה חלק מציווי הורי, היא מקבלת מטען ערכי והופכת לכוח פועל המדכא את יצר החיים שבאדם. באם "הילד" שבי רוצה "עוד" וההורה שלי אומר ש"עוד" זה דבר לא טוב, אזי מופעל רגש של תחושת אשמה כלפי "הילד". מתרחש תהליך של דיכוי פנימי. זהו השלב בו מוצמדים לתחושות הצמיחה והמימוש העצמי כינויי גנאי. זהו הרגע שבו הופכת הרווחה ל"תומרנות" והמימוש העצמי ל"חוסר אחריות". זו הסיבה להיווצרותו של מימד "שנאת החיים"² בחיים הקיבוציים.

ילד ישנו יחס של אימון בסיסי כלפי הוריו. התינוק תלוי באופן מוחלט באמו, בהספקת מזון, חום ואהבה. התינוק מצפה מהאם, שנתינתה תהיה ללא סייג ומתוך שפיעה פנימית. במשך השנים הולך הילד ולומד לספק את צרכיו בעצמו. הוא בונה לעצמו אישיות משלו וצובר מטען של בטחון בסיסי בעצמו ובעולם. ככל שאותה שפיעה אמהית בלתי-מותנית בילדותו היתה רבה וברורה יותר, כך תתפתח יותר תחושת האימון הבסיסי של הילד, שגם בבגרותו, בכל אשר יצא, יזכה לחום ואהבה. באותה מידה תרבה יכולתו לספקם לאחרים.

הקיבוץ מהווה יישות הורית, אך נתינתו מותנית. על החבר להיות "בסדר" כדי לזכות בתגמור לים של חום ואהבה מהחברה. החבר תלוי תלות כמעט מוחלטת ב"אמא ואבא קיבוץ", בסיפוק מצרכיו הבסיסיים. אין הוא מפתח יכולת עצמאית לספקם בעצמו. רבה תהיה חרדתו ירב יהיה כעסו של החבר, שיגלה יום אחד שנגמר הלחם בחדר-האוכל. מה יעשה ושד האקונומיה (או האקונומית) חדל משפיעתו? רבה עוד יותר תהיה חרדתו של החבר פן יאבד את אהבת הציבור ופן יאמרו עליו דברים לגנאי. יתפתח טיפוס תלותי, חסר בטחון בסיסי. העולם החיצוני נעדר ההורים המזינים יצטייר כתחום אפל, מפחיד ורבי-סכנות. **אני רוצה לעמוד על-כך, שהקיבוץ מקנה בטחון, אך אינו מקנה מטען של בטחון בסיסי פנימי לחבריו, המאפשר לאדם בשעה מסוימת לעזוב על-פי בחירתו את בית הוריו. הרווח של החברה הקיבוצית ממצב זה גלוי לעין - הבנים נשארים בבית.** בחברה של העדר בטחון בסיסי יתחושה ברורה של הבן או החבר, שאהבת החברה כלפיו מותנית בהתנהגותו, תהיה הקונפור-מיות דרך טובה להבטחת מינימום של חום ובטחון הדרוש לכל אדם בחייו.

יחד עם התלות בקיבוץ ישנה גם ציפיה מהקיבוץ, המקבילה לציפיות הילד מהוריו. הילד כועס על אבא, שסרב לקנות לו את הצעצוע החדש. החבר יכעס על הקיבוץ, שסרב לאשר לו תוספת תקציב או נסיעה לחו"ל או כל בקשה מיוחדת אחרת. אותם כעסים קטנים וגדולים מצטברים בעורקיו של החבר כמו כולסטרול בדם. מי שיטה אזנו אל דופק החיים הקיבוציים יחוש במימד המרירות המפעע. הטינה המצטברת מתמקדת לעיתים בחברים מסוימים, אשר נטלו על עצמם יותר פונקציות הוריות מאחרים, אך היא בדרך-כלל אנונימית ומופנית כלפי היישות המטאפיסית הקרויה "קיבוץ". לעיתים היא מוסטת אל נושאי התפקידים הציבוריים בקיבוץ בלא כל יחס הגיוני לנושא הנדון. נראה, שאין חבר קיבוץ שלא חש את הרגעים המרירים בהם התנכר הקיבוץ לצרכיו ועשה לו עוול זוטא, לפחות על-פי הרגשתו שלו. ככל שתקטן הזדהותו של החבר עם האני העליון הקיבוצי, כך יחוש יותר ויותר במרירות המצטברת בליבו. על-כן דרך מקובלת להמנע מלחוות את התיסכול הקיבוצי הינה הזדהות כפייתית עם אותו אני עליון מוסרי ודחיה על הסף של כל ביטוי של ביקורת ואפיקורסות. הקדוש אוהב את הקורבן שהוא מקריב ומכסה במוסריות יתר על תסכולי "הילד" שבו. דרך תגובה אחרת הינה עשיית "ברוגז" עם "ההורים" וביצוע עזיבה פנימית. חבר הבוחר בדרך זו מצמצם למינימום ההכרחי את מגעו עם הכלל הקיבוצי. זה האחרון מועמד בפוזיציה של עושה הרע התמידי, ונדון לחובה מראש על כל מעשיו בעתיד. החבר המצוי במצב "ברוגז" עם הקיבוץ מתבצר בעמדת מסכן ומוותר על בחינה תבונית בוגרת של המצב כמות שהוא, כל פעם מחדש. ברור גם, שהוא אינו נוטל אחריות על מעשיו ואינו עושה משהו לשינוי המצב.

הקיבוץ ראה את עצמו תמיד כחוליה בשרשרת ההומאניזם המערבי. על נס נישאו ערכי-חרות וכבוד האדם. שאיפת הלב היתה שחרורו של האדם מכבלי שעבוד רוחניים וכלכליים, ומשאת הנפש היתה הריבונות. תהליך השחרור הלאומי כרוך היה באמונה גדולה בכבודו וברוחו של האדם באשר הוא אדם.

המאניזם בני הומאניזם ובין הומאניות. תרבויות שונות במהלך ההיסטוריה
האנושית יצרו מערכות של אהבה לזולת, עזרה הדדית, מתן צדקה וכו'. תרבות ישראל
היא תרבות של אהבה לזולת שבאו לידי ביטוי בפתגמים ובפסוקים דוגמת "ואהבת לרעך כמוך",
"ואהבת לזרעך כמוך". גמילות החסד הפכה לאחד הציוויים הנעלים ביותר. כל
המעשים הטובים הנעשים בידינו ועל ידי העם היהודי ועל ידי עמים ותרבויות
אחרות הם הומאניזם. ההומאניזם, שעלה והתפתח בעת החדשה מהווה דרך
התקדמות יוצאת דופן של החברה והיקום ומיקומו של האדם בבריאה כולה.
המערכת החברתית מסורתיות או דתיות אחרות, שהיו בעלות אופי פטרוני, ביססו עצמן
על עקרונות של ירידה הדדית. הכומר והרב השתמשו באהבה ובחוס, שהקרינו על צאן-מרעיתם,
שאינו יכולים לתת את המאמינים. ההומאניזם לעומת זאת, כרוך היה בתהליך של
התאחדות מוסרית אלוהית או אנושית מכל סוג שהוא. הוא היה חלק מתהליך ההתבגרות
של האנושות. בני תקופות של ריאקציה, אך מגמתו אחת — אינדיבידואליזם הולכת
ועולה של בני האדם והפיכתם לריבוניים על מעשיהם ומחשבותיהם.

המערכת הזאת התפתחה לפני 75 שנה כחלוץ התנועה לריבונות יהודית — ריבונות לאומית
התאחדות מאידך. היא היווה התלכדות של יחידים למערכת תומכת המסוגלת לעמוס על שכמה
מאמנות של התאחדות ובניין. כלשונו של צבי שץ,¹³ היוותה הקבוצה מפלט ליחיד מפני כוחות
התאחדות. היא ביקרה את הקיבוצי יכלו הצעירים לעמוד בנייתוק המוחלט ממשפחתם ומולדתם
המסורתית וכן שטח החיים בארץ-ישראל. במהלך זה, בטעם זה להיווצרות הקבוצה, כבר נעוץ
החיים ערניים של התאחדות פנימית. היחיד חלש היה מכדי לעמוד בפוזיציה הריבונית אליה שאף,
לדין התאחדות. היא הייתה התומך והמסייע. במשך השנים התרחש תהליך של היווצרות
התאחדות. מאידך בני היחיד לכלל. הכלל הקיבוצי עלה ופרח בעיקר מהבחינה
החברתית. מאידך בני היחיד של הפרט חל פחות הולך וגובר. ממסדר של שותפים הלך והתפתח
למערכת של יחידים.

מאידך בני היחיד חל פחות בכוחו של היחיד בקיבוץ ביחס לכלל, ולענינו חשוב היחס לא
החיות שהמחשבה האבסולוטי של כל אחד, אינו מתכוון לכישורים דוגמת השכלה והכשרה
התאחדות. מאידך התקדמות מתמדת. אני מכוון אל חולשת הרצון והיכולת לחיות חיים
של חירות ריבונית. עלינו להבהיר, שהמונח "חופש הפרט" כפי שאנו עושים בו שימוש
ישמשו בני הקיבוץ הינו בעל מרחב משמעות מצומצם ואינו כולל בתוכו את המימד החווייתי
החברתי.

המערכת הזאת — מערכת עמוקה הרבה יותר. היא צלם אלוהים שבאדם.
מאידך יותר מכל נראה שככל שרבה השכלתו וגדלים כישוריו של חבר הקיבוץ, כך גדל תיטכולו
החברתי. מאידך היא היא שהחברה הקיבוצית עוצרת בעדו. גידלו כנפיים גדולות יותר, אך נחלש
סוחו של המימד החברתי. המערכת הקיבוצית פועלת במגמה להותיר בתוכה את
החברתיים של היחיד. תהליכי העזיבה והניתוק מהווים מסננת התורמת להצטברותו של ציבור
יקיבוצי המכונה "החיים". את גודל העבודה גם כאשר יובשו כבר ביצות העמק והכבישים נסללים
במחשבות חסרות היולדות" של חברי הקיבוץ בולטת אל מול המימד החווייתי של
הקיבוץ. הם בני מערכת חיים טוטאלית המכסה את כל תחומי החיים האנושיים. הקיבוץ
מספק לחברי החיים כמעט יחד חברתי ומשמעותי מטאפיזית לחייו. בתוך מערכת כזו הולכת
יקיבוצי החיים של החבר מי השורה לעצב את חייו עפ"י רצונו. אחת מההגדרות המסויבות של
אוסטרייטריזם היא חברה, שבה אין שום מקום ליוזמה פרטית והתארגנות פרטית של
אנשים בנפרד. הם שטחי החיים ישנם נושאי תפקיד ממונים או מגוייסיים. המערכת דואגת
לחיים של החבר האנושי כל תחום. במערכת כזו, שבה אין חללים ופרצות הקוראים ליוצר

בעינינו יוזמה, נדרש רצון רב ואומץ כדי לשנות ולחדש. מאין ימצאו אלו בחברה שאינה מסוגלת את היצירתיות אלא את הקונפורמיות והשמרנות?
הקיבוץ מתהדר בצדדים היפים של חיי החברה שלו. אין להכחיש את מימד הבטחון והרווחה שהם יזכים היום חברי הקיבוץ. הקיבוץ משתדל לספק לחבר את כל מבוקשו, אך מהותית אין הדבר שונה מנסיונם של ההורים לספק את כל מבוקשו של ילדם כדי שלא יבכה. "הילד" בקט לימודים, "ההורה" נאנח ונתן: "הילד" רצה לצאת לחו"ל וההורים סיפקו טיול לוקסוס של שלושה חודשים ו-3,000 דולר. רק שאחר-כך, אמרו "ההורים", יחזור הביתה יישב בשקט וישתלב בענף.

מערכות טוטאליות שונות הפעילו אמצעים שונים כדי להפעיל ולכוון את חבריהם. בדרך-כלל היה זה שילוב כלשהו של שוט וגזר, בימי-הביניים סיפקה הכניסה מחילה לתומכיה ואש הספקד למתנגדיה. ברוסיה הסובייטית מספק המשטר מניפסט קומוניסטי לתומכיו וכרטיסי סניעה לסיביר למתנגדיו. המערכות החברתיות הללו שונות מאד באיכותן ויש בהן יותר הומאניות או פחיתות, הכל בהתאם לנסיבות. אבל אף אחת מהן אינה הומאניסטית.
הקיבוץ גם-כן הינו חברה טוטאלית המספקת ברוח-לב את כל צרכי חבריה, אך נראה, שהשילוב של כלל רכיכוח ויחידים לא אוטונומיים הביא לנסיגה חמורה וכרסום בהומאניזם שהיה בבסיסו.

שתי דרכים עומדות בפניו של הקיבוץ היום. האחת היא להמשיך ולרפד את פנים החברה הקיבוצית כך, שכל צרכי החבר הגדלים והולכים ימצאו את סיפוקם. דוגמא לכך יכולה להיות הספת מטראזי לדירה. דוגמא אחרת יכולה להיות סיפוק עיסוקים נוספים לחבר לשעות הפנאי הרבות שלו: חוגי-ספורט, ערבי-שירה, מסגרות-לימוד שונות בתוך הקיבוץ או באולפנא איזורית. הקיבוץ ימשיך בדרך זו לנסות ולהתקיים במסגרת אוטארקית המספקת את כל צרכיה בעצמה. אם לא יצלח הדבר במסגרת הישוב הבודד, ייעשה הדבר במסגרת השיתוף האיזורי. עלינו לדעת, שדרך זו משמעה שמירה על המעגל הסגור וכל המשתמע ממנו: תחושות של תיסכול, דלדול כוחו של היחיד והאטה הולכת וגוברת בדינמיקה הבינ-אישית בתוך הקיבוץ.

בדרך זו נכון חברה טוטאליטרית בכפפות של משי, אשר יחד עם הנוחות שבה היא משלמת מחיר כבד באובדן היצירתיות והחיוניות של חבריה.
דרך השניה צופנת בחובה הרבה יותר הומאניזם ותקווה לשחרור הקיבוץ מ"התקעותו" החברתית, אך היא גם קשה ומעוררת הרבה פחדים. דרך זו עיקרה שינוי מערך הכוחות היחסיים בין הכלל לפרט. במרכזה של דרך זו נמצאת העמדה ערכית חד-משמעית של האדם הבודד וקדושת חייו בראש סולם הערכים והעדיפויות שלנו.

הריני חוזר לויכוח הישן על "המימוש העצמי" של חבר הקיבוץ. כל המבכים את התפשותם של הדורות האחרונים אל המימוש העצמי באופן צר ואגואיסטי, תוך זניחת האחריות לכלל, רק מחזקים לדעתי, את כל מה שכתבתי עד כה. הם מעידים על תחושת הדקדאנס המלווה את ההיענות לצרכי הפרט, במקום שהשמחה שהיתה אמורה להתקשר לכך. עלינו להבין שאינדיבידואציה אנושית ומימוש הייחודי שבכל אחד, אין משמעם אנוכיות. מיטיב ממני לבטא את הרעיון הפסיכולוג והפילוסוף ק.ג. יונג באומרו: "אינדיבידואציה היא תהליך התפרטות, שתכליתו פיתוח האישיות האינדיבידואלית. כיוון שהפרט הוא לא רק האדם היחיד, אלא מחייב גם זיקה קולקטיבית אל קיומו, הרי תהליך האינדיבידואציה מוליך לא רק אל בידוד הפרט, אלא להקשר קולקטיבי אינטנסיבי כללי יותר".¹⁴
משמעה של דרך זו הוא שלילה של כל מצב בו הופך האדם מתכלית הקיום החברתי לאמצעי,

המסגרת החברתית נעשית התכלית הסופית. האדם מחויב לזולתו, אך אין הוא מחויב לחברה כנשאת ערך עליון. הוא נתבע לאחריות אך לא לכלל אלא לפרטים המרכיבים אותו.

מה המשתמע מגישה ערכית זו לגבי הקיבוץ? ברור שגישה זו מהווה לגיטימציה וחיזוק לכוחות האנטרופיה המאיימים. היא מחייבת שבירת מסגרות ושינוי דפוסי יסוד, שעיקרם צמצום למינימום של הסיטואציה הילדית-הורית של הקיבוץ ומתן מרחב הכרעה גדול הרבה יותר לפרט. הקיבוץ חייב להעשות משהו פתוח הרבה יותר מכפי שהוא היום, משהו שאינו מוכר לנו עד כה. עליו לעבור תהליך של טראנספורמציה מבנית כדי שיוכל לחדש את הצמיחה הפנימית שלו.

מהו השינוי הנדרש בפועל – זאת איני יודע, אך ברור לי שלשם כך דרוש הרבה אומץ ובעיקר – אמונה באדם.

שלמי תודה: המאמר נכתב בסיועם של חברי בסדנת המנחים, שלב ב', ב"אפעל", ועל-כך נתונה תודתי.

לוחמי הגיטאות

... * * *
ההתרגשות רבה קבלנו את הידיעה
המשמחת שאנחנו ילדיה
השתחרר סופית מלכיד, אחרי שנים רבות
עם האנקה על המולדת.
* אני מאחלים ל מנחם מענדל, קל ונעים לחיו
אלו חיות האנשים.
* אני שואלים – האנקה מולצין מנחם שויק
צביה רז

לקרוא אחרי החג...

חבר קבוץ מכוער

מעשה שהיה - ולא בפעם הראשונה - נכנס חבר קבוץ בחוס-לב לכל-בו, בוחר את הדברים שהוא צורך ועומד בתור, שלפניו ואחריו קהל רב.

מגיע החבר לקופאי ונעמד בפני הצהרה בקול רם ובפני עם ועדה... "לי אסור למכור לך... איך לך כסף - ניתנה הוראה לא לתת לך לקנות אצלנו דבר". חברים רבים, ילדים, מתנדבים ואורחים עדים למתרחש והחבר יוצא בבושת פנים כאילו גנב או רימה או אף גרוע מזה.

ועוד להוסיף מלח על הפצעים מתברר אחר כך שהיה לחבר כסף אבל "אי דיוק בתיאוס בין המוסדות הנוגעים בדבר" מנע העברתו ובאים לבקש סליחה.....!

איזה סליחה? מי יכול ובמה אפשר לפצות חבר קבוץ על עלבוך ברבים ופיגוע בשמו הטוב? למי הזכות לתת הוראה כזאת?

אינני באה לדון את האחראים למעשה. הרבה פעמים נכשל אדם ושוכח את עצמו בתוך תפקידו הרט.

ברצוני להביא שתי הצעות דחופות לסדר היום של המזכירות:

א. איך לבעל תפקיד כלשהו בקבוץ זכות להחליט על סגירת תקציב חבר חוץ ממזכיר הקבוץ.

ב. איך לאף אחד בקבוץ - כולל המזכיר - זכות לסגור תקציב של חבר קבוץ (ובוודאי לא להכריז על כך בפומבי) אלא אחרי שיחה פנים אל פנים עם החבר והתרעה בכתב לפחות שבוע ימים מראש.

"רבי אלעזר המודעי אומר... והלביך פני חברו ברבים.. אף אל פי שיש בידו תורה ומעשים טובים, איך לו חלק לעולם הבא".

הרבה ערכי יהדות זנחנו. בוא לא נזרוק את הערכים ההומניים בהם יסודו של הקבוץ - פן נאבד כל זכות הקיום.

דליה גולדברג

23.4.86

1. טוסטוסים פרטיים:

לאחרונה שוב צצו מספר קטן של טוסטוסים פרטיים. המזכירות מתייחסת לנושא בחומרה, ולא רואה כעת מקום להכנסת כלי תחבורה זה לקבוץ.

הסיבות לכך הן:

א. ניגוד לכללי השתוף בקבוץ.

ב. תוספת גדולה של טוסטוסים לחצר הקבוץ יהווה סכון ומטרד לאיכות חיינו.

ג. אחזקת הטוסטוסים הפרטים, היא יקרה - ולכך אין לנו כסף היום.

לגבי האופנועים הגדולים, החליטה המזכירות בשלב זה לא להתייחס למרות התייחסותה השלילית לתופעה מטעמי בטיחות וחוק. הועלתה הדרישה לא להסתובב בכלים אלו בחצר הקבוץ.

אנו מדגישים כאן שרק מוסדות הקבוץ הם המחליטים מי זכאי לטוסטוס לשמוש בעבודתו, או בתפקידו.

2. מירי איל -

אושר המשך עבודתה בקפלן לתקופה של שנה נוספת.

3. משפ' בורסטי - בקור הורים בחו"ל -

אברהם פנה לעזרה כספית כדי לנסוע עם פנינה והילדים לבקור הוריו, אותם לא ראה כ-5 שנים.

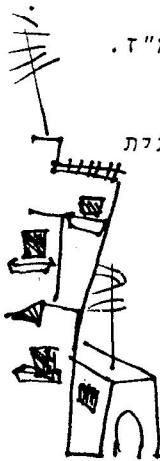
למרות ההבנה והצער, המזכירות לא יכלה לאשר פניה זו, מאחר והיא נוגדת את החלטות הקבוץ, ולאור העובדה שהנסיעות לחו"ל ע"ח הקרן צומצמו ל-8 נוסעים בלבד. כמו כן אנהנו יודעים וצופים בקשות מסוג זה בכמות רבה שאין הקבוץ יוכל לעמוד בהן.

למרות זאת, מתוך הבנה למצוקתו, של אברהם, הסכמנו להפשיר את צבירת הנופשים של פנינה לצורך הנסיעה.

23.4.86

4. דגמת קומונות בעיר ע"י חניכי "צפית"
=====

החליט "צפית" החליט לנסות להצטרף למפעל הקומונות בעיר לשנת תשמ"ז.
בהקמת קומונות באחת מהערים באזור.
המיועדים לכך הם חניכי ז"ב. הם ישתלבו בלימודים בעיר
כל הכרוך בכך (בגרות וכו') ויעסקו בפעילות פוליטית ותנועתית
מגוריהם.

לועידת לכך רק חניכים מתאימים, עד 10 איש, כאשר אחזקתם
ע"י "צפית" והתנועה.

בא בעקבות החלטות ועידת הקבה"א. קבוצי "צפית" נדרשו
מהלך זה.

כפר-מנחם רואה בפרויקט זה משימה חשובה וחיונית.
השנה נדרש שוב לדון בנושא לאור הנסיון.

5. דו"ל - אושרו נסיעותיהם, במימון פרטי, של מש' אדלר,
"אברמל"ה סטניצקי - הנסיעות עומדות ע"פ התקנונים של הקבוצ.

דגמת מזכירות 13.4.86
+++++

6. הצטרף עובדי צפית לשנת תשמ"ז

המזכירות דנה בפניות המוסד ואישרה את מרביתן. כמו כל שנה
אנחנו נותנים הרבה מעל המכסה שלנו למוסד, דבר שזוכה להערכה
מצד הנהלת "צפית".
שני תפקידים עדיין לא סגורים:

- א. מחנך לקב' עפרים
- ב. ערעור המוסד על סרובנו לתת את אביהו לתפקיד רכז פדגוגי.

הוצאה - כרטיסים בנייה חדשים - אמציאן ת"א
אמציאן ת"א ו אמציאן ישראלי - אצל מנום ק
23.4.86

19 ס"ג

2. נסיעות לחו"ל מטעם הקבוץ

בשנת הקבוץ אושרו 8 מקומות לנסיעות חו"ל במימון הקרן.
הר צמצום בחצי מהשנים שחלפו.
בהתפתחות היה ירוחם וקלוע - מועדת חו"ל סכמנו להקצות 4
מקומות לותיקים (תור שני) ולחברים צעירים (לא-כל-כך) שזה
להב תור ראשון, 4 מקומות.

3. שחר שויאר, ועלית ליאון - הודיעו על עזיבת הקבוץ.
אנחנו מצטערים על כך, מאחלים לבנות הצלחה בדרכם העצמאית
ואפשר לומר שמקדים לראות אותן חוזרות אלינו.

להורים הטריים -
דפי וליאלי
ולסבים החדשים
אריה ודבורקה
כלל טוב!

23.4.86

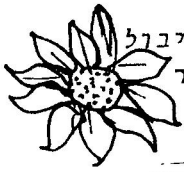
20

אריה

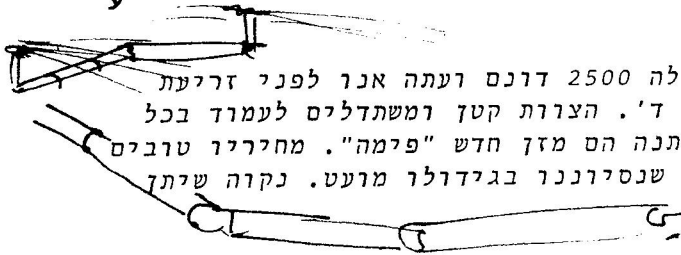
משק האנפיים

חג הפסח חג האביב. זוהי תקופה טובה לסיכום חצי שנה של ענפי המשק. אמנם, חלק חשוב מההכנסות - קרי הכותנה, רק בתקופת הזריעה אבל כסיכום ביניים ניתן לנבא את השנה הנוכחית.

פ ל ח ה: הדילול בשדות החמניות הולך ומסתיים והצוות משקה בכל המרץ. הבדלי המחיר בין סוג א' לסוג ב' בגידול זה משמעותיים ביותר. להשקיה ולדילול חלק נכבד ביותר בטיב החמניות.

בחיטה המשוב הוא שונה. השדות שהושקו נראים יפה וצפוי בהם יבול לא רע ואילו השדות שלא הושקו גורלם נחרץ. שדות הבקיה לחציר שרופים ואין סיכוי להוציא משם אפילו יבול מינימלי. בחומצה הכנסנו השנה השקיה בטפטוף ונקווה ליבול בהתאם.

ש ל ח י ד: הכותנה נזרעה כולה 2500 דונם ועתה אנו לפני זריעת חלקת הנסיון של הבוטנים 130 ד'. הצוות קטן ומשתדלים לעמוד בכל העבודות. כזכור 550 ד' מהכותנה הם מזן חדש "פימה". מחיריו טובים בהרבה מהזן אותו גידלנו אלא שנסיוננו בגידולו מועט. נקוה שיתן יבולים טובים.

ר פ ת: נסתיים תכנון הסככה ברפת ובקרוב ניגש לבניתה. ענף הרפת היה השנה אחד הענפים היותר טובים שלנו ונקוה שמדיניות הממשלה בענף זה לא תשתנה לרעה. מכסתנו הוגדלה קצת והיא עתה על 2,120,000 ליטר.

מ ת כ ת: ועדת המשק סימנה לעצמה יעד לחיזוק המתכת הן בכח אדם והן בהשקעות. לדעת כל העוסקים בנושא לרבות אנשים מבחוץ טרם מיצינו את פוטנציאל היצור במפעל, אנו עושים מאמצים ליעל ולשכלל את העבודה ובמקביל עוסקים במציאת מוצרים נוספים. בחצי השנה האחרונה עמד המפעל בתורנות היצור החצי שנתית אך אין ספק שניתן להגדילו. אנשי המתכת מצידם מבטיחים כי נושא המודעות להגדלת היצור לא יירד מסדר היום ונכוונות לציבור הפתעות.

ק ר מ ל ק ה: בניגוד לציפיות הפסימיות שבתקופת שפל תיפגע הקרמיקה, הרי יש דרישה בלתי פוסקת והמפעל אינו מספיק לייצר את כל ההזמנות. נשקלת אפשרות להשתתף בתערוכה אדם ומעונו במסגרת ביתן של התנועה הקיבוצית. לצורך כך צריך מלאי סחורה גדול. במקביל אנו מעצבים כל הזמן דוגמאות חדשות של כלי קרמיקה. אין לי ספק שלאור המצב בקרמיקה נצטרך בקרוב לערוך דיון מעמיק לגבי ענף זה. ההנחה שרוחה לראות בענף זה בעיקר ענף תעסוקתי, צריכה לפנות מקומה לתפיסה שונה לחלוטין.

ל ו ל פ י ט ו ס: אריק יצא (אחראי עתה על המדגרה) לאחר תקופה ארוכה בענף. תרומתו של אריק לענף ובעיקר לשכלול העמסת העופות ידועה וברוכה. זהו ענף פרובלמטי מאד מבחינת צוות עובדים קבוע ומתמיד. כעת לקחה על עצמה ג'ודי את הריכוז ונאחל לה הצלחה. ההגבלות על מכסות היצור חמורות ביותר וזה מאפשר לנו ליצר רק כ-2/3 מיכולת היצור בענף. כעת נכנסו אפרוחים למדגר חדש

ל ו ל ר ב י ה: החלה ההטלה בלהקה החדשה. כעת עדיין יש ביצים בשפע למטבח ובקרוב תתחיל ההטלה המאסיבית לרבייה. נקטנו בכל האמצעים התברואתיים המתחייבים ואנו מקווים שלא יפקוד אותנו אסון של חיסול הלהקה באמצע. זהו אחד הענפים החקלאיים הרווחיים ביותר בארץ בשנת תשמ"ה ונקווה שכך ימשך. ההטלה אמורה כמובן להשפיע גם על פעילות המדגרה.

בס"ה תמונת ההכנסות אינה ורודה וחובה עלינו לחסוך בהוצאות. יש צורך לצמצם בהשקעות או לפחות לדחותן.

לאחר שלוש וחצי שנים בתפקיד אעלה בהמשך בעלון את סיכומי לתפקיד בכתב. אני מברך את שלומי לכניסתו לתפקיד ומאחל לו הצלחה.

יחיעם יוגב

23.4.86

22

I.Q. גבוה

לקט "מפה ומשם" מדברים של אלברט איינשטיין

* הזמן והנצח

איינשטיין נשאל פעם ע"י העיתונאית דורותי טומפסון, מהו ההבדל לדעתו בין הזמן והנצח. תשובתו היתה:

"גבירתני היקרה, אם אשתמש בזמן הדרוש להסביר לך הבדל זה, סופו של הזמן שיהפך לנצח.

* משפט קדום

תקופתנו עצובה מאוד, יאמר איינשטיין בערוב ימיו, קל בה יותר לפוצץ אטום, מאשר לפוצץ משפט קדום.

* על תורת היחסות

אם "תורת היחסות" שלי תוכח כצודקת - תטען גרמניה שאני גרמני, ואילו צרפת תכריז שאני אזרח העולם. אבל אילו יחברו כי התאוריה שלי אינה נכונה, תטען צרפת שאני גרמני ואילו גרמניה תכריז שאני יהודי.

(ותוספת קטנה: באנציקלופדיה האמריקנית "קולומביה" כתוב כי איינשטיין הוא מדען אמריקני).

* על חיי משפחה

א. אל תביאו ילדים לעולם, הם מסבכים את הגירושין.

ב. נשים נקשרות לרהיטים שלהן מתרוצצות סביבם כל היום, וכל היום עוסקות בהם. כשאני יוצא למסע עם אשתי אני הרהיט היחיד בסביבה, והיא נוהגת בי בהתאם, כל הזמן משפצת משהו.

I.Q. גבוה

לקט "מפה ומשם" מדברים של אלברט איינשטיין

* הזמן והנצח

איינשטיין נשאל פעם ע"י העיתונאית דורותי טומפסון, מהו ההבדל לדעתו בין הזמן והנצח. תשובתו היתה:
"גבירתי היקרה, אם אשתמש בזמן הדרוש להסביר לך הבדל זה, סופו של הזמן שיהפך לנצח.

* משפט קדום

תקופתנו עצובה מאוד, יאמר איינשטיין בערוב ימיו, קל בה יותר לפוצץ אטום, מאשר לפוצץ משפט קדום.

* על תורת היחסות

אם "תורת היחסות" שלי תוכח כצודקת - תטען גרמניה שאני גרמני, ואילו צרפת תכריז שאני אזרח העולם. אבל אילו יתברר כי התאוריה שלי אינה נכונה, תטען צרפת שאני גרמני ואילו גרמניה תכריז שאני יהודי.

(ותוספת קטנה: באנציקלופדיה האמריקנית "קולומביה" כתוב כי איינשטיין הוא מדען אמריקני).

* על חיי משפחה

- א. אל תביאו ילדים לעולם, הם מסבכים את הגירושין.
ב. נשים נקשרות לרהיטים שלהן מתרוצצות סביבם כל היום, וכל היום עוסקות בהם. כשאני יוצא למסע עם אשתי אני הרהיט היחיד בסביבה, והיא נוהגת בי בהתאם, כל הזמן משפצת משהו.

23.4.86.

23

נספח להגדה

* שמחה רבה/שמחה רבה
אביב הגיע
וגם הזבובים...

* "החודש הזה הוא לכם ראש חדשים"
שלא יהיה ראש קטן.

* "וקול התור נשמע בארצנו",
ע"ת: תור הנסיעות לחו"ל (במיוחד ליד שגרירות
ארה"ב).

* "כח ברקים וצנורי שחק (לא) עשו
שליחותם", ליד (לכת) השנה גשם.

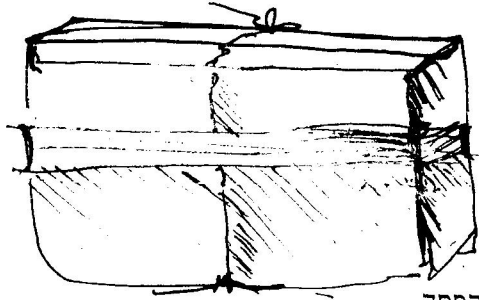
* מה נשתנה?...
שבכל הלילות חדר האוכל כמעט ריק
הלילה הזה צפוף צפוף.

* אני בסדר
אתה בסדר
כולנו בסדר
אבל באיזה קיבוץ?

* תפרו לי בגד עם כיסים -
כדי שיהיה לי איפא לשים את הידיים...

* נצא השדה נשכימה בבקרים
לדלול החמניות...
(פרטי! לקב' "ערבה" בלבד)

הקפסה

פעם לא עברה משכרתי ממקום העבודה אל חשבוני בבנק. הלכתי לבנק ונקנסתי לאולם הגדול הדומה למתנת חלל נוצצת. נשתי לפקידה היפה והעבירה את האותיות והספרות על מסך המחשב שלפנייה. ואמרה, אכן הפספ לא עבר. ואמרתי, הרי בדעתי, לשם כך באתי. ושלחה אותי לקומה שמתחתיה לאולם שקט וגדול ונוצץ מן הקודם. ופקידה יפה מן הקודמת העבירה אף היא לפני את האותיות ואת הספרות על מסך גדול מן הקודם, ואמרה לי, אכן הפספ לא עבר. ואמרתי, הרי בדעתי, לשם כך באתי. ושלחה אותי למרתף הבנק שמתחתיה. והמרתף איננו נוצץ ואין בו מחשבים ואין בו פקידות קפוח ואור צהב, כמו האור בימי ילדותי, מאיר אותו.

יפקיד מזקין נרד שמע אותי ונגש לכונניוח העץ שמאחוריו שָׁהוּן תיקים וקפסות קרטון לרב. וחפש והוציא קפסת קרטון אחת ושם אותה על השלחן והוריד את סרט הגומי מן הקפסה. וסרט הגומי רחב ונרד כגומי שבתחתוני נשים בימי נעורי. והוא דפדף בין הנירות שבקפסה ומצא את הניר ותקן את המענות שבהעברת כספי וסגר את הקפסה וכרף עליה את הגומי הנרד והחזיר אותה לפונגית. ואמרתי אני בלבי: הקפסה הזאת היא כמו לבי הפנימי ועליתי מן המרתף ויצאתי לרחוב.

שעת החמד
יהודה עמיחי

מִצֵּי הַשֶּׁדֶה

גְּלוּיָהּ בַּכְּפָוִיִּם נִשְׁכַּיְמָה לְכַרְמֵי,
 וְרָאָה אִם פָּרַחָה הַגֶּפֶן,
 פָּתַח הַסַּמְדָּה הַנְּצוּ הַרְמוֹנִים
 הַדּוֹדָאִים נָתַן רוּחַ
 וְעַל פִּתְחוֹנוֹ כָּל מַגְדִּים.

שיר-היחזיקים ל

